

ПРИЧІНИ І УМОВИ ЗЛОЧІННОСТІ – соціальні, економічні, нормативно-правові, організаційні, моральні, психологічні, технічні, екологічні та інші негативні явища і процеси, що зумовлюють злочинність та сприяють її проявам.

Поняття «П. і у. з.» пов'язане з філософськими категоріями «причина» і «наслідок». Причина (лат. *causa*) – те, без чого не було б іншого, – наслідку. Ця категорія використовується для позначення необхідного зв'язку явищ, з яких одне (назване причиною) зумовлює інше (назване наслідком). Причина породжує наслідок, але вона не може бути реалізована без наявності умов. Умова – це обставина, від якої щось залежить. Умови самі собою не породжують наслідки, але сприяють, полегшують формування і дію причин. Причина, що є рушійною силою якогось процесу, визначає його характер або окремі риси, розглядається також як фактор. Причина з точки зору результату, наслідку може визначатись як детермінанта.

Поняття «П. і у. з.» має різні рівні функціонування: П. і у. з. загалом, окремих її видів; окремих злочинів.

Причинами всієї злочинності є ті явища і процеси, з якими пов'язана закономірність виникнення та існування злочинності загалом. Відповідно причинами злочинності окремих видів є такі явища і процеси, які зумовлюють саме такі види злочинності. Причинами конкретного злочину є ті явища і процеси, які, порівняно з іншими явищами і процесами, що наявні і взаємодіють, створюють більш високу ймовірність здійснення злочину конкретною особою за конкретних обставин. Виявлення причин конкретного злочину означає виявлення факторів, що відіграють вирішальну роль у його генезисі. Взаємозв'язок і взаємозалежність факторів, що детермінують злочинність і окремі злочини, свідчить про множинність як причин злочинності, так й індивідуальної злочинної поведінки. Область дії причин – це перш за все стадії мотивації і прийняття рішення, визначення мети та засобів її досягнення. Умовами злочинності виявляються певні обставини, що сприяють виникненню та існуванню злочину і злочинності загалом, пов'язані з предметом і об'єктом посягання.

Умови злочинності слід відрізняти від умов зростання злочинності (наприклад, демографічна структура населення, криміналізація або декриміналізація певних діянь тощо).

Є різні критерії класифікації П. і у. з. Зокрема, за П. і у. з. поділяють на: соціальні, економічні, психологічні, ідео-

логічні, політичні, культурно-виховні, організаційно-управлінські та ін. За природою виникнення: індивідуальні або антропологічні, що безпосередньо пов'язані з особистістю злочинця; фізичні – пов'язані з впливом природних явищ, клімату, температури тощо; соціально-економічні, що пов'язані з впливом на процес прийняття рішення таких обставин, як багатство і бідність, політичний режим, можливість реалізувати законні інтереси тощо. Залежно від зв'язку з волею суб'єкта – об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивні причини і умови існують незалежно від волі і свідомості людей (історично зумовлений рівень розвитку суспільства, економіки; стихійні лиха і інші явища природи тощо). Суб'єктивні П. і у. з. залежать від діяльності людей, є, як правило, результатом недоліків цієї діяльності, помилок і недоглядів.

Оцінка одних явищ і процесів як причин, а інших – як умов, має відносний характер. Конкретне явище або процес за одних взаємодій може відігравати роль причини, за інших – умови (див. *Причини та умови злочинів у сфері економіки*).

Літ.: Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика, кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. К., 2007; Дворецкий М. Ю., Авдеев Р. В. Причины и условия преступности // Вестник Тамбовского государственного университета. 2014. вып. 12 (140). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prichiny-i-usloviya-prestupnosti>; Латыпов Р. И. Криминология. URL: <http://be5.biz/pravo/k035/32.html>.

В. І. Тимошенко.